

HET HOGEPRIESTERLIJK GEBED**DOOR****MAARTEN LUTHER****1530**

**Verschenen in:
Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
Deel I
BUNDEL XVI**

**De Gereformeerde Bibliotheek te Goudriaan (Z.-H.)
1973**

**STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2012**

TOELICHTING LUTHERS VERKLARING VAN JOHANNES 17

Deze uitlegging van Johannes 17 dateert uit 1528 of 1529. Toen was Luther plaatsvervangend stadspredikant te Wittenberg. In 1530 bezorgde Cruciger de uitgave, in 1536 verscheen de Latijnse vertaling van Vincentius Obsopoeus.

In de voorrede merkt Luther op, dat hij de verzorging en de redactie van het gedrukte stuk gaarne aan Cruciger had overgelaten, die dat naar zijn mening beter kon. Hij had hem wel gevraagd, zijn preken over Johannes 17 zo welverzorgd mogelijk uit te geven, waar hemzelf de tijd daartoe ontbrak. "Want ik weet, dat voor de ware christen, die naar de gerechtigheid hongert en dorst, deze bete en deze dronk koud water aange-naam en nuttig zijn zullen; hiermede willen we hem dan ook gaarne van dienst zijn".

Julius Köstlin merkt op, dat Luther zich een voortreffelijk vertolker toont van en goed ingeleefd blijkt in de innige geschriften van Johannes. Wie zich aan Luther stichten wil, hij vindt hier rijke stof. Hier en daar misschien naar ons besef enigszins breedsprakig, toont Luther zich hier een betrouwbare en zekere gids, zijwegen mijdend en steeds het oog op Christus gericht. Fijnzinnig, maar beslist zijn zijn uitspraken. Hij juicht of klaagt, al naar de Heiland hem het lied in de mond legt. Geduldige belangstelling vindt bij hem overvloedig bemoediging en troost.

UIT JEZUS' HOGEPRIESTERLIJK GEBED

1530 (1528?)

Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de alleen ware God en die Gij gezonden hebt, Jezus Christus. Johannes 17: 3.

In deze woorden drukt Hij uit, wat het eeuwige leven is en hoe het er mee geschapen staat. Want omdat Hij gezegd heeft, dat Hij de macht heeft het eeuwige leven te geven, zou iemand kunnen vragen: Waarin bestaat nu het eeuwige leven - of hoe geschiedt het, dat wij het ontvangen? Daarop wil Hij antwoorden en Hij spreekt: Zo geschiedt het en daardoor of op deze wijze zullen ze het ontvangen, wanneer ze U kennen, de alleen ware God en die U gezonden hebt, Jezus Christus.

Deze tekst hebben de vaders nu met grote kracht aangevoerd tegen de ketterij van de Arianen¹, die de godheid van de Heere Jezus Christus loochenden. Het is dan ook een schone en machtige tekst en ieder Christen moet zich beijveren, dat hij het evangelie van de heilige Johannes goed verstaat en vat en zich toerust met zulke teksten met het oog op toekomstige ketterij. Joden, Turken en ketteren hebben dan ook te allen tijde tegen dit artikel gelasterd en ook nu nog vertoont zich dezelfde duivel in sommige leraars² en waar hij ruimte en lucht kreeg, zou hij (wat God verhoede:) spoedig met geweld zijn dwaling verbreiden. Want dat is ons hoogste en allerbeste artikel, ja de grondslag en rotssteen, waarop alle andere artikelen van het geloof moeten rusten. Daarom laat de duivel het niet met rust, maar gebruikt hij al zijn kunst en list en verwekt hij allerhande ergernis en sektegeest om het om te werpen en te ondermijnen. Ja, hier toont hij zich een meester boven alle meesters, want hij kan toch zulke schone gedachten vormen en ze met zulk een schone schijn opblazen, dat alle verstand, wijsheid en kunst zich gevangen moet geven.

Daarom, wie zeker wil gaan, die zij maar op zijn hoede voor alles, wat verstand en menselijke gedachten over dit artikel bedillen. Hij moet weten, dat niets helpt om staande te blijven tegen de verleiding van de duivel dan alleen dat men zich houdt aan het loutere klare woord van de Schrift en niet verder denkt en speculeert. En hij sluit eenvoudigweg de ogen en zegge: "Wat Christus zegt, dat moet vast en zeker waar zijn, ook al kan ik of geen ander mens het verstaan en begrijpen, of weten hoe het waar kan zijn: Hij weet wel, wie Hij is en wat of hoe Hij over Zichzelf spreken moet". Wie dat niet doet, die moet zijn hoofd stoten en vallen. Want het is niet mogelijk ook maar het geringste artikel van het geloof door menselijke rede of nadenken te begrijpen. Zodat ook geen mens op aarde zonder Gods Woord ooit een juiste gedachte of zekere kennis omtrent God heeft kunnen vormen en vatten, hetwelk ook de heidenen zelf hebben moeten getuigen. Want zo wordt bericht van een geleerde dichter Simonides³, dat hem eens gevraagd werd te zeggen, wie God toch was, of wat hij over God dacht en geloofde. Toen bedong hij drie dagen uitstel, om zich daarop te bezinnen. Toen die om waren en hij moest antwoorden, begeerde hij nog eens drie dagen om nog beter na te denken; en daarna herhaalde hij telkens zijn verzoek tot hij

¹ Aanhangers van Arius, wiens leer in 325 op het concilie van Nicea verworpen is.

² Hier moet gedacht worden aan de tegenstanders van het trinitarisch leerstuk: Ludwig Hetzer, Johannes Denck, Joh. Campanus e.a.

³ Beroemd Iyrisch dichter van Keos, gest. 469 v. Chr. De hier berichte historie is te vinden bij Cicero, De natura deorum 2, 22, 60.

het ten laatste niet langer kon of wilde. Hij sprak: "Wat zal ik zeggen? Hoe langer ik erover nadenk, des te minder weet ik ervan". Hiermede is aangetoond, dat hoe hoger de menselijke rede stijgt om Gods wegen, werk, wil en raad na te vorsen en te doorgronden, zij er des te verder van af dwaalt en ten slotte zo diep zinkt, dat zij God voor niets houdt en helemaal niets meer gelooft, zoals er dan ook heden veel van die mensen zijn onder de haarklovene geleerden. Zo moet het allen vergaan, die zich aan het loutere Woord van God niet laten gelegen zijn en vooraf met hun verstand te rade gaan bij de geloofsartikelen en nagaan, hoe de rede overeenkomt met de Schrift - zo is het met de dwaalgeesten van onze tijd ten aanzien van het sacrament, doop en andere leerstukken gegaan.

Waar wij nu hier zulk een schone en machtige tekst hebben, laten wij ons daaraan dan goed vasthouden en met geen verkeerde greep van het verstand hem denken te verbeteren of duister maken of stuk maken en anders uitleggen. Want daar staan de duidelijke en sobere woorden, die iedereen vernemen en verstaan kan: Christus geeft allen, die geloven, het eeuwige leven. Daar nu niemand het eeuwige leven geven kan dan God alleen, moet daaruit nu onweersprekelijk volgen, dat Christus waarachtig en naar Zijn natuur God is. Verder daar Hij het eeuwige leven daarop grondt, dat men Hem met de Vader kenne, dat zonder Hem te kennen niemand het eeuwige leven ontvangen kan, dat het derhalve enerlei kennis is, Hem en de Vader te kennen - zo moet Hij ook van één wezen en natuur met de Vader zijn, dat is: dezelfde waarachtige God zijn, doch in persoon van de Vader onderscheiden.

Dit nu, zeg ik, blijkt zo klaar en krachtig uit deze tekst, hetgeen ook de rede niet kan tegenspreken. Dit is echter de fout, dat zij niet bij de woorden blijft, maar die woorden uit het oog verloren en uit de weg geruimd heeft en ondertussen boven de woorden uitgaat en er omheen draait. De rede wil eenvoudig niet geloven, dat de woorden waar zijn, maar wil ook doorgronden en begrijpen hoe het geschiedt of mogelijk is en omdat ze dat niet begrijpen kan wijkt ze daarom van de woorden af en maakt zich eigen gedachten. En naar die gedachten verdraait ze de woorden en legt ze uit zoals het haar goeddunkt.

Daarom hebben ook de Arianen zich in bochten gewrongen en deze tekst naar hun zin willen uitleggen en de nadruk gelegd op het woordje "alleen", als Hij spreekt: dat Gij alleen de ware God zijt; als zou Hij Zichzelf daarmee uitgesloten en de Vader alleen de godheid toegeschreven hebben. Dat is echter niet bewijzen, maar de Schrift verkeerd uitleggen. Want dat zeggen wij ook, dat het waar is en rechte leer, dat er geen andere God is dan Hij alleen. Maar ze willen niet inzien wat daarmee samenhangt n.l. hoe Christus Zich de Vader volkomen gelijk maakt en zo spreekt als degene, die ook Zelf waarachtig God is, omdat Hij, zoals gezegd, het eeuwige leven tegelijk in de kennis van Hem en in de kennis van de Vader laat bestaan en het kennen van beiden vereenzelvigd. Hij gebruikt echter de woorden: dat Gij alleen waarachtig God zijt, omdat Hij altijd de Vader de eer wil geven, omdat Hij alles van Hem heeft en zo ons door Zichzelf tot de Vader brengen en trekken wil, gelijk men overal in het evangelie van Johannes ziet.

Toch mengt en vlecht Hij Zich in het enig Goddelijk Wezen, in de Goddelijke macht en kracht in, omdat Hij met de Vader aldus wil gekend worden, als die het eeuwige leven geeft; hoewel het zo gekend worden niemand dan de waarachtige God toekomt. Ja, deze woorden zijn bijzonder krachtig gesproken tegen de Arianen en alle ketteren, Joden en heidenen, die zeggen en zich erop beroemen, dat ze slechts aan één God geloven, die hemel en aarde geschapen heeft en om dat artikel ons Christenen

verdoemen, als zouden wij een andere God leren. Want Hij wil aantonen, dat zij niet de echte waarachtige God kennen, ook al menen ze het en al beroemen zij zich erop. Want zij zien niet in wie Hij is, ook weten zij niet hoe Hij moet gekend worden, namelijk dat Hij is de enige en waarachtige God, Die Jezus Christus gezonden heeft enz. En dit wil zeggen: *Wie de ware enige God goed wil kennen, die moet Hem alleen in de Heere Christus zoeken, want er is anders werkelijk geen God buiten Hem, Die Christus gezonden heeft.* Wie nu Christus niet heeft, die moet ook de echte waarachtige God missen, ook al weet en gelooft hij, dat er maar één waarachtig God is. Want hij gelooft niet aan Hem, die Christus gezonden heeft en door Deze het eeuwige leven geeft.

Daarom valt de nadruk op het woordje "U", dat zij U kennen, dat Gij alleen de waarachtige God zijt. Welke "U"? "U", Die Jezus Christus gezonden hebt. Als zei Hij: "De Joden en de anderen hebben ook slechts één God, naar ze menen; maar U kennen ze niet, U, die alleen waarachtig God zijt, omdat zij Jezus Christus, door U gezonden, niet kennen en zich onderwijl een God naar eigen goeddunken inbeelden, die werkelijk geen God, maar louter niets is". Zo ziet u, hoe het woordje "alleen" daar niet staat om Hem van de Vader te scheiden wat betreft het goddelijk wezen (omdat dat door de andere woorden al genoeg wordt voorkomen), maar juist om Hem en de Vader aan elkaar te verbinden, ja de Vader met Zich te verenigen tegenover allen, die zich een andere God inbeelden of Hem ergens anders zoeken dan in de Heere Christus.

Daar zij nu genoeg over gesproken, hoe de evangelist het artikel van de Godheid van Christus fundeert. Nu moeten we ook iets meer zeggen over de kennis, waarin het eeuwige leven bestaat, wat het is en vermag, opdat wij deze tekst als één van de waarlijk edelste hoofdspreuken in het Nieuwe Testament goed en grondig leren verstaan. Weliswaar hebben onze oude leraren deze en dergelijke teksten eenzijdig betrokken op het leven hiernamaals, net alsof hij ons hier op aarde niet aanging. Wij moeten echter er mede hier beneden blijven en ons zulke teksten leren te nutte te maken, omdat zij tot onderwijzing in het geloof geschreven zijn en bovenal tot dit leven behoren. Want het moet juist hier op aarde begonnen en door het geloof gekend en gegrepen worden wat wij hiernamaals voor eeuwig verwerven en bezitten zullen.

Zo is nu deze kennis geen andere dan dat wij weten wat men van Christus en van de Vader geloven moet; waarover de heilige Petrus in 2 Petrus 3: 18 vermanende zegt: *Wast in de genade en de kennis van onze Heere Jezus Christus, alsof hij wilde zeggen: Denkt hierover en laat dit alleen onderwerp voor uw onderzoek van uw gedachten en van uw zorg zijn, dat u slechts die Mens goed leert kennen en niemand zoeke iets anders of beters. Want dat is alleen onze wijsheid en kunst, die een christelijke kunst of leer heet. Wat men overigens buiten of naast haar leren kan moet men niet voor een christelijke kunst houden en als iemand zou vragen wat de Christenen toch kennen of leren, dan moet men niets anders antwoorden dan dat men Christus kent, Die gezonden is door de Vader. Wie dat niet kent noch leert of houdt, die moet zich op geen christelijke kennis beroemen. Want ofschoon iemand alles zou weten wat onder de zon is, hoe God hemel en aarde geschapen heeft en alle werken en wonderen, die Hij ooit gedaan heeft - ja, ook al kende hij de 10 geboden en hield ze, kortom, al wist en kende hij zoveel als de engelen - toch maakt dat alles niemand tot een Christen. Derhalve zij hier geheel weggelaten en uitgesloten alles, wat men prediken of weten, noemen of doen kan van allerlei goede leer en leven, en niets blijve of gelde dat iemand een Christen zou kunnen maken behalve hetgeen Hij hier zegt: *dat zij U**

kennen en die Gij gezonden hebt. Jezus Christus.

Van deze kennis en haar kracht hebben ook de profeten heerlijk gesproken en duidelijk geprofeteerd. Zo Jesaja 53: 11: Door Zijn kennis zal Hij, Mijn knecht, de Rechtvaardige velen rechtvaardig of vroom maken - dat betekent: Hij zal ze van zonden verlossen en ze uit de muil van de duivel losrukken, alleen daardoor, dat men Hem kent en weet wie Hij is. Evenzo spreekt ook Jeremia 9: 23: Niemand beroeme zich op zijn wijsheid of sterkte of rijkdom - kortom niemand beroeme zich ook maar ergens op; wil iemand zich ergens op beroemen, hij beroeme zich hierop, dat hij Mij kent en weet dat Ik de Heere ben, Die barmhartigheid, recht en gerechtigheid oefen op aarde, enz.

Zie, dat wil deze tekst ook zeggen: Wilt u het eeuwige leven hebben, dan hebt u geen andere weg, wijze of middel daartoe dan dat u de Vader kent, de alleen ware God, door Christus Zijn Zoon, Die Hij gezonden heeft. Wie u wat anders voorlegt, die zal u zeker van 't goede spoor brengen. Daarom hebben ze de edele en schone tekst geweld en onrecht aangedaan, ja hem van al zijn kracht en sap beroofd door hem van de leer en van het geloof los te maken en hem te houden voor een profetie aangaande het leven hiernamaals. Dat komt omdat zij niet verstaan hebben wat Christus kennen betekent. Want zij zijn niet hoger gekomen en hebben niet verder geleerd dan dat men zo en zo moet leven en vroom zijn, opdat men daardoor het eeuwige leven verkrijge. Zij hebben alles zo laten aankomen op ons werk en doen, dat wij Christus geheel verloren en de weg naar het eeuwige leven gemist hebben. Want u moet wel nauwkeurig onderscheid maken tussen dit kennen en wat men daarbuiten zo noemen kan. Kortom wat niet Christus kennen heet, kan niet het eeuwige leven brengen noch van zonde en dood redden. Want gelijk het waar is, dat Hij alleen doordat wij Hem kennen het eeuwige leven geeft zo moet ook dit waar zijn, dat wie deze kennis niet bezit, in dood en verdoemenis moet blijven.

Wat betekent nu: *de Vader en Christus kennen? Hoe komen wij er aan?*

Antwoord: Dat staat nu juist in het woord: die Gij gezonden hebt. Wie dat verstaat en zonder twijfeling gelooft, die heeft gewis het eeuwige leven. Wat betekent nu: die Gij gezonden hebt? Denk daar zelf over na en zie waartoe Christus gekomen is en wat Hij hier op aarde gedaan heeft⁴. Hij is van de hemel gekomen en mens geworden om het werk te volbrengen, dat de Vader Hem bevolen had (zoals Hij spoedig hierna Zelf zal zeggen), namelijk om de zonde van de wereld op Zich te laden en daarvoor te sterven, om de toorn van de Vader te verzoenen en dood en duivel te overwinnen door Zichzelf in eigen persoon, en om ons tot Zijn eigen te maken. Want omdat Hij Zelf door God gezonden wordt kan het geen gering, vergeefs werk zijn, maar geschiedt het krachtens een verheven bevel en is het een werk zo nodig en groot, dat geen engel of heilige, alleen de eniggeboren Zoon het heeft kunnen uitrichten. Want wat zulk een Persoon Zelf uitrichten moet, dat moet voorzeker iets eeuwigs betekenen en tot stand brengen tussen God en ons. Daarom ligt de schat geheel en al opgesloten in het woordje: gezonden zijn. Want dat openbaart ons de gedachten, het hart en de wil van God de Vader jegens ons en omvat alles wat Christus gedaan, gepredikt, geleden, bewerkt en ons gebracht of gegeven heeft. Het bewijst ook duidelijk, dat deze tekst niet over het toekomstig leven spreekt, omdat Christus kennen als door de Vader gezonden niets anders betekent dan geloven en weten, dat Hij op aarde gekomen is, voor onze zonden is gestorven, uit de dood is verrezen, vergeving van zonden ons heeft verworven en geschonken, hetgeen alles tot dit leven behoort.

⁴ Vergelijk Melanchthon's bekende woord: Christus kennen betekent Zijn weldaden kennen.

Dit moeten wij nu ook met alle ijver verkondigen en inprenten om het geloof te wekken en te versterken, dus niet zoals tot nu toe veronachtzamen en ter zijde zetten. Want daarop berust waarlijk ons heil en troost in alle noden, dat men weet, dat er geen andere raad in de hemel of op de aarde tegen de zonde en alle aanvechting is dan deze kennis of dit geloof. Bedenk zelf eens wat zulk geloof vermag en bewerkt. Daar moet toch uit volgen: Als ik weet, dat Christus om mijnentwil door de Vader gezonden en mij gegeven is, dan mag ik vrij en vrolijk daaruit afleiden, dat Hij mijn genadige en vriendelijke Vader is en van geen toorn meer weet. Want daardoor, dat Hij Zijn Zoon zendt, heeft Hij ons, zoals reeds gezegd is, heel Zijn hart en wil geopend, zodat men niets ziet dan enkel overvloedige en ondoorgrondelijke liefde en barmhartigheid. Als ik nu het hart van de Vader heb, dan heb ik Hem helemaal met Zijn goddelijke macht en kracht. Waarvoor zou ik dan vrezen of schrikken? Heb ik aanvechtingen van zonde, dood, wereld en duivel en willen zij mij de moed ontnemen en tot vertwijfeling brengen, zo weet ik, dat ik een genadige en almachtige Vader heb door Christus, dat zij beiden mij bijstaan en voor mij strijden, zodat ik vrolijk en welgemoed de duivel met al zijn macht telkens weer durf trotseren, ja om hem lach en met hem spot.

Merk nu op, wat het geloof voor een voortreffelijke en almachtige kracht is tegen alle macht, die ons aanvecht. Als u het beproeft en beoefent, zult u ervaren, wat voor een grote en moeilijke kunst het kennen van Christus is. Want hier voelt ieder bij zichzelf hoe weinig geloof hij heeft en hoe zwak hij door het leven gaat en hoe volstrekt niets daarvan weten beide, de predikers van goede werken, die het geloof geringschatten, noch de onrijpe zelfgenoegzame haarklovers, die er zo gauw aan uitgestudeerd zijn en nu trachten veel hoger te stijgen.

Als men in deze school komt, waar het op strijden en worstelen aankomt, leert men wel hoe men met werken of menselijke kracht niet tegen zonde, dood en andere aanvechtingen kan staande blijven en overwinnen. Daarom raast de duivel, die dat voelt en weet, zo geweldig tegen deze leer en roept hij al zijn trawanten, papisten en ketters op, die, ofschoon ze wel veel over het geloof horen of er zelf over spreken en prediken, er toch nooit iets van begrijpen of ervaren. Zij weten en leren niets meer dan van de eigen deugd en werken, die ze begrijpen en volbrengen kunnen.

Nu is het waar, zoals ik ook altijd geleerd heb, dat God gaarne vrome lieden wenst van onberispelijke levenswandel, heilig en onstraffelijk voor de wereld. Maar dat kan voor God niemand tot Christen maken, d.i. het kan het eeuwige leven niet bewerken of aanbrengen. Tot deze eer kan geen menselijke levenswandel noch heiligheid het brengen, maar het moet als een schoon en heerlijk leven hoog en ver boven alle werken zweven. Onze werken en ons leven moeten hier beneden in deze bedeling blijven en aardse vroomheid heten, welke God ook van ons eist en die Hem ook behaagt als ze in het geloof geschiedt en die Hij zowel hier als in het hiernamaals belonen wil. Datgene echter, waarover wij hier spreken, is een hemelse en goddelijke vroomheid, die het eeuwige leven bewerkt. Want die vroomheid staat niet in mensenkracht en vergankelijke werken, maar ze heeft een andere en eeuwige grond, waarop ze ook eeuwig blijven moet.

Daarom houd ik zoveel van deze tekst, omdat hij zo rechtstreeks en beslist alle werken uitsluit en ondergeschikt maakt, daardoor, dat hij alleen vraagt naar het kennen. Want wat voor werk is kennen? Het is vasten noch waken, kastijden noch iets wat men met het lichaam doen of ondergaan kan, maar het ligt helemaal binnen in de diepste grond van het hart. Dus: kennen is niet een zaak van ons werken, maar het resultaat van wat Christus gedaan heeft en het gaat aan al onze werken vooraf. Want de werken komen na het kennen en volgen eruit. Werk is dat wat wij doen, kennis komt voort uit wat wij

ontvangen en nemen. Zo is door het enkele woordje "kennen" als door een geweldige donderslag neergeslagen alle leer, die op mensenwerk, geestelijke orden en vrome praktijk gegrond is, als zou men daardoor van zijn zonden bevrijd kunnen worden, God verzoenen en genade verwerven.

Let er nu op en vergeet niet, dat ik boven aangetoond heb, hoe Christus in deze tekst het kennen van Hem en de Vader in elkaar vlecht en samenvoegt, zo dat men door en in Christus de Vader kent. Want dat heb ik dikwijls gezegd en zeg ik nog altijd, dat men ook als ik dood ben, daaraan moet denken en zich moet hoeden voor leraars, die door de duivel bezeten en verleid zijn⁵, die beginnen met 't allerhoogste te leren en prediken over God, alleen en afgescheiden van Christus. Zo heeft men tot heden op hogescholen gespeculeerd en gebazeld over Zijn werken daarboven in de hemel, wat Hij is, denkt en doet bij Zichzelf, enz. Maar wilt u zeker gaan en God goed aanduiden of vastgrijpen, zodat u genade en hulp bij Hem vindt, laat u dan niet overhalen Hem ergens anders te zoeken dan in de Heere Christus, ga u ook geen andere gedachten en zorgen in uw hoofd halen of naar een ander werk vragen dan dit, dat Hij Christus gezonden heeft. Vang bij Christus uw kunst en studeren aan, laat ze bij Hem ook blijven en toeven en waar uw eigen gedachten en verstand of wie ook u andere wegen willen doen inslaan, doe dan maar uw ogen dicht en spreek: "Ik mag en wil van geen andere God weten dan in mijn Heere Christus".

Zie Hem hier in het Aangezicht, hoe Hij Zich allerduidelijkst en allerlieftlijkst u toont in dit woord van Christus: ***dat zij U kennen en die Gij gezonden hebt, Jezus Christus.*** Daar verenigt Hij de Vader geheel en al met Zich, zodat niemand de waarachtige God verstaan kan tenzij uit dat ene woord, dat Hij spreekt; want hoe zou Hij anders tot u en u tot Hem kunnen komen, dat u Hem zou kunnen ontvangen en grijpen? U moet steeds al uw aandacht richten op de mond, waarheen Hij u wijst, en zien hoe Hij u door het woord leidt en alles in u werkt. Niemand gelooft, hoe nodig en welk een grote kunst het is, waarin ook vele hoge en voortreffelijke mensen tekort geschoten zijn en dat nog voor alle hooggeleerden verborgen is, dat ze n.l. niet weten, hoe ze hun zinnen en gedachten aan de mens Christus binden moeten opdat ze alleen zien op Hem, wat Hij spreekt en doet als op Gods Woord en werk daarboven in de hemel. Dat komt omdat ze niet letten op het woord: die Gij gezonden hebt. Als ze dat goed in ogenschouw namen en geloofden dan zouden zij oren, ogen en hart daarop richten en zeggen: "Zie, is Hij door de Vader gezonden dan moet Hij waarlijk wat tot stand brengen en tot ons te zeggen hebben uit de wil en het bevel van de Vader, zodat wij naar Hem als de majesteit zelf moeten luisteren". Nu horen wij geen ander woord dan dat Hij de wereld helpen en ons de Vader tot vriend zal maken. Wij zien ook geen ander werk dan dat Hij heengaat en dat bewerkstelligt, predikt, lijdt en tenslotte aan het kruis sterft. Zie, daar staat mij 's Vaders hart, wil en werk open en ik ken Hem. En dat kan niemand ooit zien of recht beschrijven, hoe hoog hij ook stijgt en filosofeert met zijn eigen knappe en scherpzinnige gedachten.

Als u dit goed begrijpt, kunt u gemakkelijk afleiden welk een jammerlijke ellende, ja vervloekte gruwel de leer van de paus en de monniken is, die onbeschaamd hun venijn spuwen, alsof Christus niet alles geleerd en gezegd, gedaan en uitgericht heeft, maar nog veel overgelaten heeft om te leren, te gebieden, te ordenen en te doen, lijnrecht tegen deze tekst in, als wilden zij zeggen: U moet niet alleen op Hem zien als de door God gezondene, maar ook op ons, aan wie veel meer gegeven en bevolen is te doen en te leren dan Hij geboden heeft. Christus zegt: *het eeuwige leven bestaat in het kennen*

⁵ N.l. de scholastieken.

van Hem; - zij zeggen: dat is niet genoeg, er behoort veel meer toe, men moet ook de concilies gehoorzamen, de leer van de heilige vaders, hun leven en exempel volgen, enz.

Het is hoog tijd, dat alle vrome Christenen zich daarvan ontdoen en spreken: Waarde heren, wij willen graag horen en letten op wat u zegt en gebiedt of doet, maar we slaan dat niet hoger aan dan wanneer de meid het huis keert of de koe melk geeft. Het werk laten wij in zijn waarde, maar dat het zoveel bewerkt als het woord van Christus, dat, als ik er naar hoorde en er naar deed, ik daar zalig door zou worden - daarop zeggen wij: Nee. De tekst zegt hier niet: Dat is het eeuwige leven, als u zo leeft en doet, besluit of vaststelt, maar dat men Christus kent als door de Vader gezonden. Hij wil niet dat men op Mozes of Johannes de Doper of op anderen ziet, die toch ook gezonden zijn, een grote opdracht gehad en veel gedaan en bewerkt hebben - maar niemand is daartoe gezonden, dat hij door hem te kennen het eeuwige leven aanbrengt en geeft dan deze Christus alleen.

Zie, dat is de strijd, die wij tegen de leer van de paus voeren; hij heeft ons dat afgenomen en wil de kennis niet zuiver en ongerept laten, anders zou ik hem nooit met één woord hebben aangevallen. Want we willen gaarne toelaten, dat ze besluiten nemen, inzettingen maken en geboden geven en daarbij zeggen, dat het wel gedaan is en wij willen ook gaarne meehelpen. Maar één ding moeten ze ons vrij laten: dat wij het niet daarvoor houden dat dat in enig opzicht tot het eeuwige leven dienstig of bevorderlijk zou zijn, want dat komt Christus te na, dat is Zijn Woord verloochenen en met voeten treden.

Maar veel duidelijker toont deze tekst, wat heilloze en jammerlijke boeven het zijn, die hun orden en geestelijke stand zo roemen en uitbazuinen als standen en werken van de volkomenheid, veel hoger en beter dan ander gewoon christelijk leven en stand. Dit is niet woord en leer van een mens, maar van de ellendige satan uit de hel en één van die lasteringen, waarom men alle kloosters als de hellemuil van de duivel moet vlieden en vervloeken. Hoe zouden wij er toe kunnen komen uw zelfgekozen leven en werk voor volkomener en zaliger te houden dan het leven en werk van Christus, Gods Zoon? Hij zal heus wel met Zijn heiligheid verheven blijven boven alle Karthuizers⁶, ja boven het werk van alle heiligen, ook al zouden ze al hun levensdagen vasten op water en brood, geen nacht meer dan één uur slapen, ja al wekten ze alle uren tien doden op. Alles tezamen genomen: wat u voor een heilig leven prijzen of roemen of verkrijgen kunt, het haalt niet bij het gewone christenleven, ja het is niet waard een voetwis van de Heere Christus te zijn. Daarom moet men uittrekken en met voeten treden de oude leer en gedachten, waardoor men zulke onderscheidingen in de christenheid gemaakt heeft en in haar zo menigerlei standen en werken aangenomen heeft. In de wereld en in de staatshuishouding is het wel zo - daar moet verschil zijn, de ene stand en het ene werk hoger, edeler en beter dan het andere. Maar het leven en de stand van de Christenen gaat hoog en ver boven dat alles uit, zodat alles daar ver onder blijft, zo diep als de aarde onder de hemel ligt en geen ding op aarde daarmee gelijk gesteld kan worden. Want die schat, hierin bestaande, dat men slechts door de man Christus God de Vader en het eeuwige leven grijpen kan, is te hoog en te groot dan dat het hart van een mens het ooit ten volle kan verstaan.

Daarom gaat het er ook zo moeilijk in en stoot iedereen zich eraan en komt iedereen op wat anders, dat het verstand begrijpen en verkrijgen kan. Want het blijft toch altijd vreemd en verborgen voor het verstand, zodat het dit niet voor iets groots noch voor

⁶ De bijzonder strenge orde van de Karthuizers is ± 1086 bij Chartreuse (Grenoble) door Bruno van Keulen gesticht.

waar houden noch er zich geheel op verlaten kan, omdat het verstand het niet voelt of tast en altijd iets hebben wil en tot grondslag wil maken, dat het bij zichzelf vindt of voor het zijne kan laten doorgaan en zeggen: Zoveel heb ik gedaan en gearbeid, enz., ik hoop nochtans (d.i. hoewel ik overigens een zwak en zondig mens ben), dat het van enige waarde zal zijn. Zo leest men ook van oude heilige vaders, als b.v. van de kluizenaar Hilarion⁷, wie een boos woord begon te ontglippen, toen hij ging sterven. Mijn lieve ziel, sprak hij, waarom vreest u voor de uitvaart? U hebt toch bijna zeventig jaar de Heere gediend, zou u dan nu voor de dood vrezen? Indien hij in zulk een overtuiging gestorven is als deze woorden luiden, dan is het niet goed met hem afgelopen. Want dat betekent, dat hij de vaste grond niet gezocht heeft in Christus, de door de Vader gezondene, door wie Hij ons het eeuwige leven gebracht en gegeven heeft, maar in zijn eigen werken grote godsdienstigheid. Dat is het verkeerde van de natuurlijke mens, dat hij alle goed leven en werken, die anders Gode aangenaam en welgevallig zouden zijn, met zulk vuil besmeurt en daardoor Christus en het eeuwige leven verliest.

Dat zeg ik hierom, opdat niemand zich door deze en dergelijke voorbeelden late afleiden, ook al stelt de heilige Hiëronymus⁸, die zelf ook diep in dat vuil gezeten heeft, ze voortreffelijk en groot voor en al weet hij ze niet genoeg te verheffen. Ze schijnen dan ook zo prachtig, dat het ook de goed onderlegde Christen moeilijk wordt zich daar voor rein te bewaren. Hoewel ik niettemin voor de bovengenoemde oude vader wil hopen, dat hem een ander licht en een andere blik van het geloof in zijn laatste ogenblikken is ten deel gevallen - op zijn woord durf en wil ik niet sterven noch met hem heengaan. Want zou men hem gevraagd hebben: Lieve vader, waarom eet u toch zoveel jaren lang enkel wortels en kruiden uit het woud en waarom ligt u op de blote harde aarde? Meent u soms, dat God u daarom het eeuwige leven en een bijzondere kroon in de hemel zal geven? - zo zou hij het niet kunnen loochenen en hij zou moeten zeggen. Waarlijk, ik hoop toch, dat het niet voor niets gedaan is; waarom zou ik anders mijn leven lang met moeilijke en zware arbeid mij aftobben in de wildernis?

Zie, waar blijft zo Christus met Zijn werk en verdienste? Ik hoor het wel, men wil het niet laten meetellen, maar, als ware alles nutteloos wat Hij eraan ten koste gelegd heeft om het eeuwige leven te verwerven en ons te schenken, zou Hij moeten goedvinden, dat wij het eerst opnieuw door onze werken zouden verdienen. Daarom zijn zulke legenden en exempelen van de vaders louter scheermessen⁹, ja het schandelijkst gif op aarde, gericht tegen het geloof en het kennen van Christus, omdat ieder toch van nature met dit vuil besmet is, dat niet nalaten kan aan hem te blijven hangen. Hoewel het gif is, heeft de hele wereld zich erop geworpen en er ijverig voor gezwoegd, en zijn vele mensen, die het (werk van de monniken) niet gedaan hadden of konden doen, tot wanhoop gedreven.

U ziet dus, hoe nodig het is deze tekst goed te prediken en in te prenten als het ware hoofdstuk en fundament van onze leer, hoe men Christen wordt en het eeuwige leven goed vat en niet mist. Want het is, dat zeg ik nogmaals, een hoog en zeldzaam begrip en het is bijzonder moeilijk die kennis rein te bewaren en daarop geheel zijn vertrouwen te vestigen en zich daarop te verlaten. Wij bezitten het, God lof, in het woord en in de leer, maar nog weinig en zwak in het hart. De anderen, papisten en

⁷ Volgens Hiëronymus zou deze Hilarion 22 jaar als kluizenaar in Syrië geleefd hebben.

⁸ Hiëronymus, de meest geleerde onder de Latijnse kerkvaders, is gestorven. Luther heeft niet veel met hem op.

⁹ Ze nemen, als scheermessen, de wol, het beste, weg.

dwepers, hebben helaas het woord en het juiste inzicht erin verloren en begaan ondertussen deze jammerlijke daad, dat zij zichzelf en anderen met hun eigen gedachten er van afbrengen.

Zo hebt u dan deze rijke en gulden spreuk, zoals zij het artikel over Jezus Christus, de waarachtige Zoon van God, fundeert, bovendien de vruchten en het nut ervan leert en aantoot, opdat men weet, wat wij aan Hem hebben en door Hem God goed kennen en tot Hem leren komen, ook blijmoedig met alle toeverzicht op Hem vertrouwen, hetgeen geen andere leer op aarde ooit geleerd heeft.

Johannes 17: 20 - 26. *Ik bid niet alleen voor hen, maar ook voor degenen, die door hun woord in Mij geloven zullen.*

Deze tekst moeten wij eigenlijk met enkel gouden letters schrijven, omdat hij bijzonder ons aangaat. Want wat Hij tevoren gesproken heeft kon alles nog zo luiden als had Hij Zijn apostelen alleen bedoeld; hoewel Hij toch te kennen heeft gegeven, dat het van wijder strekking is; toen Hij n.l. gezegd heeft: *Gelijk Gij Mij gezonden hebt zo zend Ik hen in de wereld*, enz. Doch opdat niet een versaagd geweten mocht twifelen en zeggen: Ja, Hij heeft wel voor de apostelen en Joden (tot wie de apostelen gezonden waren) gebeden - maar waar blijf ik? - zo voorkomt Hij dat, noemt en omvat ook ons, heidenen, en sluit zo de gehele christenheid tot op de jongste dag in dit gebed in, zodat het gaat door de gehele wereld, waarheen het woord en de prediking van de apostelen komt en door het geloof aangenomen wordt, geen plaats of persoon uitgesloten. Dit is onze trots en troost, schat en kleinood, dat er zeker voor ons, heidenen, geen vertroostender woord in de Schrift staat dan dit.

En merk nu goed op in deze tekst, hoe Christus de prediking van de apostelen verheft en prijst, dat wij dáárdor tot Hem moeten komen en geloven. Hiertegen keert zich thans een duivelsgebloed door zijn sektegeesten¹⁰, die leren het uitwendig woord te verachten en voorgeven, dat de Geest het alles alleen moet doen, dat uitwendige dingen, tekenen en mondelinge prediking niets toedoen tot het ontstaan van het geloof in het hart, dat de innerlijke mens een inwendig woord hebben moet, enz. Schrijf hun slechts deze tekst "die door hun woord in Mij geloven zullen" met grote letters onder de neus en vraag hen of het woord "geloven" de uiterlijke of de innerlijke mens aangaat, of ook de apostelen een uitwendig of inwendig woord gepredikt hebben, zo zullen ze niet kunnen loochenen, dat dit woord "geloven", dat alleen aangaat het hart en de innerlijke mens, en "door hun woord" bij elkaar behoren en een innerlijke mens vormen.

Want dat mag een innerlijk mens heten, die gelooft en het vertrouwen van zijn hart geheel en al op God stelt; uiterlijk echter betekent, dat hij eet en drinkt, ziet, hoort, gaat, staat, werkt, zich zus of zo gedraagt en allerlei werken van het lichaam verricht. Het geloof echter is geen werk van het lichaam b.v. van oren, mond, handen of voeten, maar van de allerinnerlijkste grond van het hart. Omdat nu Christus zegt, *dat ze geloven moeten*, dat is, innerlijke of geestelijke mensen worden door het woord van de apostelen, zo volgt hieruit onweersprekelijk, dat zulk een woord niet bestemd is voor de uiterlijke, maar voor de innerlijke mens en het is onzin als zij bazelen, dat het mondelinge woord of de prediking tot niets nut zijn, behalve tot een uitwendig getuigenis of belijdenis van de innerlijke mens.

Zeggen ze: Indien het uitwendig woord zoiets tot stand bracht, dan moesten zij allen gelovig en zalig worden, die het horen; dan luidt mijn antwoord: *Dank daarvoor!*

¹⁰ N.l. de Wederdopers.

Want dat betekent reeds half toegegeven, wat zij niet kunnen loochenen, dat er toch sommigen tot geloof komen. Want dat zeggen wij ook: Hoewel niet allen gelovig worden, zo zijn er toch velen, die geloven. Christus zegt ook niet, dat ze allen geloven zullen, - maar daaruit volgt nog niet, dat daarom niemand zou geloven. Wat is dat nu voor redenering om de gevolgtrekking te willen maken en te besluiten: Zij geloven niet allen, daarom komt het geloof niet door het woord? Zo zou ik ook wel goochelend kunnen besluiten: Niet allen zijn gehoorzaam aan de vorsten, heren of ouders, daarom zijn ook overheid, vorsten en ouders onnut en onnodig en is Gods gebod vergeefs gegeven!

Daarom keren wij het om en zeggen: Wij weten dat sommigen tot geloof komen, die het woord horen en wij kunnen het door vele woorden en voorbeelden uit de Schrift bewijzen. Daarom besluiten wij, dat het woord nuttig en nodig is, niet alleen voor de oren, maar ook voor het hart of de innerlijke mens.

Dat nu sommigen niet geloven, ook al horen ze het woord, daar is het woord niets minder om en het blijft even goed waar, dat het het middel is, waardoor het geloof in het hart komt en er niemand tot geloof kan komen zonder het woord. Zoals de aarde geen vrucht dragen of voortbrengen kan zonder het zaad, hoewel het zaad niet altijd wortel schiet of opkomt, hetwelk niet de schuld van het zaad is maar van de aarde, - zoals het niet aangaat hieruit af te leiden: de aarde draagt geen vrucht zonder het zaad, daarom moet alle aarde, waarop het zaad valt, vrucht dragen -: zo volgt hieruit evenmin, dat iedereen gelovig zou worden, die het woord hoort, ook al moet het geloof door het woord komen. Laat die dwazen maar schieten, want zij verdienen niet, dat we roeren in het vuil dat ze over zulk een heerlijke en kostelijke tekst uitgieten. Laat ons daarom de tekst aangrijpen en gebruiken tot onze troost en zien waarom Hij voor ons bidt en wat dit tot stand brengen en bewerken kan.

Opdat zij allen één zijn.

Dit woord hebben wij ook boven¹¹ behandeld en verklaard, wat het betekent, één of één ding te zijn en wat het bewerkt, n.l. dit, dat al onze bescherming, verlossing van zonden, dood, wereld en van de macht van de duivel in dit ene woord vervat is. Want wie door het woord van de apostelen tot geloof gekomen is, hem moet van Christuswege en uit kracht van dit gebed toegezegd zijn, dat hij met de gehele christenheid één lichaam en brood moet zijn, dat wat hem als een lid van het lichaam aangenaam is of zeer doet, het gehele lichaam zal aangenaam zijn of zeer doen en dat niet één of twee heiligen, maar alle profeten, martelaren, apostelen, alle Christenen hetzij op aarde, hetzij bij God met hem lijden en overwinnen, voor hem vechten, hem helpen, beschermen en redden en in zulk vriendelijk verkeer staan, dat zij al zijn nooddrift, lijden en ongemak dragen en dat hij daarentegen al hun goed, troost en vreugde deelachtig wordt.

Hoe kan nu iemand iets zaligers wensen dan dat hij in deze gemeenschap of broederschap mag komen en een lid mag worden van dat lichaam, dat christenheid heet? Wat is zulk een lichaam (de christenheid), waaraan God Zich met al Zijn weldaden in eigendom gegeven heeft, in één woord een machtige vrouw en keizerin in hemel en op aarde, wie duivel en wereld, dood en hel moet te voet vallen als zij een woord spreekt. Want wie wil een mens, die hierop bogen kan, afbreuk of schade doen? Aangezien hij weet, dat hemel en aarde, alle engelen en heiligen wenen, als hem maar het kleinste lijden treft. Overvalt hem een zonde, die het geweten wil beangstigen, bijten, verdrukken en met duivel, dood en hel dreigt, dan zegt God met

¹¹ N.l. in de hier niet afgedrukte uitlegging van Joh. 17: 11.

de ganse schare¹²: Lieve zonde, bijt hem niet; dood, worg hem niet; hel, verslind hem niet: Maar daar behoort geloof toe, want in de ogen en voor 't verstand van de wereld schijnt het geheel anders, ja, juist het tegendeel waar te zijn.

Gelijk Gij, Vader, in Mij en Ik in U, dat ook zij in ons één zijn.

Hier raakt Hij wederom het hoge artikel van Zijn godheid aan, waarover we boven enige malen gehandeld hebben en stelt Hij Zich en de Vader tot een gelijkenis en voorbeeld, om duidelijk te maken wat voor een eenheid Hij bedoelt. "Ik en Gij zijn één, wil Hij zeggen, in één goddelijk wezen en majesteit, naar dit voorbeeld moeten zij onderling ook één zijn. En wel zo, dat die eenheid in ons één zij, dat is in Mij en U ingelijfd - kortom, dat zij allen één zijn en slechts één in ons beiden, als één brood, zodat zij alles hebben, wat Gij en Ik vermogen". Zo dat wij ook de goddelijke natuur deelachtig worden, zoals de heilige Petrus zegt 2 Petrus 1: 4: Want hoewel de Vader en Christus op een andere, hogere en onbegrijpelijke manier één zijn, daar zij één goddelijk wezen zijn, zo hebben wij toch dit alles, is het het onze en mogen wij het gebruiken.

Dit is nu ook weer zo ingesteld tot onze troost en bemoediging tegenover de wereld en de macht van de duivel. Want of hij nu ook al een enkel zwak lid van de christenheid aanvalt en meent, dat hij het al verslonden heeft - ja, of hij al de hele christenheid wil aanvallen en verachten en zeggen: Wat maal ik om de christenheid, wat zijn ze meer dan vlees en bloed? - toch moet hij telkens weer horen en voelen, dat hij niet ons, maar Christus in ons aanvalt, ja ook niet Christus alleen, maar de Vader, dat is de almachtige en eeuwige majesteit, waarvoor hij beven en ter aarde vallen moet.

Zie, zo is hier in alles een samenhang, zodat wie het geringste stuk aanraakt, hemel en aarde en alle creatuur in beweging brengt. Kortom, u kunt geen Christen verachten, smaden, vervolgen of geweld aandoen of ook eren en weldoen - of u doet het God Zelf. Daarom zal Christus Zelf in Zijn majesteit op de jongste dag oordelen zowel de vromen als de goddelozen: Wat gij één van deze mijn minste broeders hebt gedaan, dat hebt u Mij gedaan. Want God heeft alles wat Hij heeft aan de Heere Christus gegeven, Christus weer aan Zijn bruid. Zo is ieder Christen als een schakel daarmee verbonden en sluit alles in elkaar als een ketting en vormt het één grote ronde cirkel, ja een lieflijke en schone krans.

Opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt.

Dit is de vrucht, die door en uit zulk één-zijn moet volgen, n.l. dat Christus' Woord verder doorbreekt en in de wereld aangenomen wordt als Gods Woord, dat een almachtige, goddelijke, onoverwinnelijke kracht en eeuwige schat van alle genade en zaligheid in zich sluit. Dat is, zoals reeds dikwijls gezegd is, de hoge en bijzondere kunst, die zo diep verborgen en zeldzaam is en waarvan men nooit uitgeleerd raakt; daarom kan Hij niets anders zeggen en zegt Hij het bijna in alle woorden. Want het wil er bij geen mensenhart in, dat men uit zichzelf uittreden en alles niets moet achten wat men weet of vermag en dat men bloot en naakt zich moet inhullen in Christus' gerechtigheid, heiligheid en wijsheid, in het zwakke en geringe woord vervat en voorgedragen.

Ik verzeker het bij mijn ziel, zoveel ik gezien en ervaren heb: Beiden, predikers en geleerden, die nu de besten willen en moeten zijn (heel weinigen uitgezonderd), - weten toch van dit stuk helemaal niets. En of ze nu soms al eens iets vermoeden en goed inzien, zo is het toch als in een droom gesproken of gehoord. Op paus, monniken

¹² N.l. van engelen en heiligen.

en papen schelden kunnen ze allen wel, maar van de rechte argumenten, waarmede men het pausdom en allerlei valse leer omstoten moet, daarvan weten er maar weinigen onder hen.

Daarom moet ik ook zo ijverig vermanen, dat men toch zulke teksten en dit hele hoofdstuk goed leert beschouwen, want ik weet geen andere plaats waar dit belangrijkste stuk van de gehele christelijke leer zo overvloedig en toch zo kort en met zulke machtige woorden wordt gepredikt, n.l. dat wij in Christus alles hebben wat wij hebben moeten en niets in onszelf of in enig mens. Eenvoudig en sober zijn de woorden; daarom lopen de geleerden er overheen en verachten ze, als hadden ze het al methun kinderschoenen vertreden, en ondertussen schrijven en prediken ze de wereld vol met hun dromerij en eigen gedachten.

En Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij gegeven hebt, opdat zij één zijn, gelijk wij één zijn, Ik in hen en Gij in Mij.

Merk toch op, hoelang Hij stilstaat bij en spreekt over één ding, als wilde Hij 't wel gaarne inhameren en zó inprenten, dat men het hield voor de hoogste, nodigste en meest troostvolle leer, die ooit gepredikt is. Ik heb hun Mijn heerlijkheid gegeven, zegt Hij. Dat is een voortreffelijk, heerlijk ding of goed; boven alle majesteit en heerlijkheid uitgaande, niet alleen als rijkdom en schat, maar met recht heerlijk te roemen en te prijzen. Want dat noemt de Schrift heerlijkheid of eer, niet alleen de grote roep en het aanzien, maar datgene wat voortreffelijk, roemwaardig, dierbaar en waard geacht moet worden, zoals Christus Matthéüs 6: 29 de heerlijkheid van koning Salomo noemt al zijn koninklijke schatten, rijkdom, macht en eer, enz. Wat is het nu voor een heerlijkheid, die Christus heeft en geeft? Juist dat wat Hij kort te voren gezegd heeft: dat zij allen één zijn, zegt Hij, gelijk de Vader en Ik één zijn. Dat is de voortreffelijke schat en bronwel, ja de ware schatkamer van alle goddelijke goed, leven, troost en zaligheid voor wie het maar geloven kan.

Het geloof is echter niet een holle en ledige gedachte, maar een levend, ernstig, troostrijk en boven twijfel verheven vertrouwen van het hart op die voortreffelijke heerlijkheid, waardoor wij met Christus en door Hem met de Vader één zijn en wel zo één, dat, zomin Christus van de Vader gescheiden of afgezonderd kan worden, evenmin de christenheid en elk lid van Christus' Lichaam van Hem gescheiden kan worden en alles alzo samenhangt en met elkaar verbonden is, zoals genoeg is gezegd. Vanwaar komt nu die heerlijkheid, dat zij allen één worden in Christus en de Vader? Niet door onze werken of waardigheid, maar door het Woord, dat Hij ons gegeven heeft. Het kan niet worden verdiend noch door menselijke arbeid, krachten en vermogens verworven en tot stand gebracht worden, maar het wordt door Christus ons toegebracht, geschonken en gegeven. Want de werken maken wel Farizeeërs en velerlei sekten en scheuringen, daar de één zus en de ander zo werkt, zoals in het wereldlijk leven en bestuur velerlei ambten en standen moeten zijn, waar ieder zijn eigen werk verricht. Maar door het Woord wordt het alles één in het geloof en daardoor één geheel en een geestelijk lichaam, hoewel de werken van de afzonderlijke delen of leden niet dezelfde zijn. In ons natuurlijk lichaam zijn de verrichtingen menigerlei en onderscheiden, zodat elk lid zijn werk heeft en geen het werk van de anderen doet of uitoefent en toch alle tezamen één zijn in wezen en wat betreft de goederen, want het kleinste en zwakste lid is van hetzelfde bloed en vlees, heeft dezelfde gezondheid en leven als het alleredelste en sterkste en toch is ook het werk van elk dáárop gericht, dat ze alle lichaamsdelen en het gehele lichaam tegelijk dienen en elk lid voor het andere zorgt en werkt. Zo is het ook hier, dat het geloof alle werken bijeenhoudt, samenbindt en één maakt, dat alle harten gelijk met de éne Christus en de Vader

verbonden zijn en alles wat zij werken en leven, uit de eenheid van het geloof vloeit en voortkomt.

Opdat ze volkomen één zijn.

Zie, hoe Zijn mond overvloeit van steeds dezelfde woorden en het Hem zo behaagt, dat Hij Zich als 't ware daaraan tegoed doet en niet anders kan spreken. En toch klinkt het zo kinderlijk in de ogen van het scherp verstand, dat ik wel kan zeggen en vaak gezegd heb, dat ik nooit een boek gelezen heb, dat zo eenvoudig spreekt en met zo sobere woorden zulke heerlijke en onuitsprekelijke dingen uitdrukt. Het is niet genoeg, spreekt Hij, dat ze één zijn, maar ze moeten ook volkomen één zijn. Als wilde Hij zeggen: Ik heb een christenheid, die moet en zal volkomen één zijn, maar dit mankeert er aan, dat daaronder nog velen zwak zijn; de eenheid is er, maar ze bestaat alleen in het geloof; voorzover men geloof heeft, zover heeft men ook die eenheid. Daarom bidt Hij, dat zij ook toenemen en altijd sterker worden in het eenmaal begonnen geloof en zo volkomen, geheel en al één worden in Christus.

Zo spreekt ook de heilige Paulus Kol. 2: 10: Gij zijt volkomen in Hem, dat is: gij hebt het alles in Christus, zodat gij niets verder behoeft te zoeken. Aan Hem ontbreekt niets, ons echter ontbreekt het aan geloof. Daarom wie Christus heeft, die heet "consummatus" of volkomen; dat betekent: hij heeft een volmaakte, volkomen schat van alle goeds, wat hij maar wensen en begeren kan, eeuwig leven, gerechtigheid, wijsheid en alle goddelijke dingen en niets ontbreekt hem dan dat hij toezie en er stevig aan vasthoude. De schat ligt daar opgehoopt, maar het vat is zwak, het kan hem niet zo volkomen bewaren. Want wij dragen, zoals Paulus 2 Kor. 4: 7 zegt, onze schat in aarden vaten. Daarom moet ons dagelijks bidden, prediken en vermanen, allerlei lijden en verzoekingingen daarop gericht zijn, dat wij die heerlijke schat niet verliezen, noch hem ons laten ontnemen door de duivel, die met al zijn kracht, listen en streken daarnaar tracht, maar hem hoe langer hoe sterker en steviger vasthouden en bewaren en lichaam, leven en alle dingen daarvoor wagen en op het spel zetten.

En opdat de wereld erkenne, dat Gij Mij gezonden hebt.

Dat zijn de twee stukken, waar Hij altijd op aangedrongen heeft: ten eerste, dat wij, die door het woord van de apostelen gelovig zijn geworden en nog dagelijks tot het geloof nader moeten komen, allen samen één worden door het geloof; ten tweede, dat door die eenheid bekend en openbaar worde in de wereld, dat Christus door de Vader is gezonden en wij door Hem bemind worden. Want op deze twee stukken: op het woord en het geloof komt alles aan; wie die verliest of laat vallen, die heeft alles verloren; daar is geen raad, hulp noch troost; er helpt ook geen vroomheid, werk noch leven meer. Want er is geen eenheid en geen Christus, dus ook geen woord en kennis van de Vader. In 't kort, het licht is uitgegaan, zodat men geen weg kan vinden en in duisternis rondtast en jammerlijk verdwaalt, door de duivel naar al zijn willekeur gejaagd en gedreven, gelijk wij ook, helaas, tot nu toe hebben ervaren.

En hen liefhebt gelijk Gij Mij liefhebt.

Dit is nu, wat eindelijk volgen moet uit de kennis en uit het woord: dat onze harten vrolijk en zonder te twifelen zeggen kunnen, dat zij Gods geliefde kinderen zijn en een vriendelijke en genadige Vader hebben. Want dat hoort bij Christus en Zijn ambt, dat Hij ons door Zijn Woord daar zeer zeker van maakt, dat men van God verwacht alle liefde en genade en wel die liefde, waarmede Hij Christus, Zijn enige Zoon, van eeuwigheid tot eeuwigheid heeft liefgehad, zodat het mag heten een liefde in Christus en om Christus' wil, kortom een onmetelijke, eeuwige liefde, die geen mensenhart

begrijpen kan. Zie, dat is de heerlijke en onuitsprekelijke heerlijkheid, ons in Christus gegeven - maar alleen in het Woord en in het geloof, zolang, totdat wij het in 't leven hiernamaals voor onze ogen tegenwoordig zien zullen, zoals volgt.

Vader, Ik wil, dat waar Ik ben ook zij bij Mij zijn, die Gij Mij gegeven hebt.

Dat is het laatste, maar meest troostrijke gedeelte van dit gebed voor allen, die Christus aanhangen, dat wij er vast van verzekerd zijn, wat wij ten slotte te hopen hebben, waar wij rust vinden en blijven zullen, omdat wij hier in de wereld vreemd en verstoten zijn en geen vaste blijvende stad hebben.

Want wij hebben gehoord, dat wie een Christen is, van alle wereldse gunst, genade, zekerheid, gemak en rust moet afzien en voetveeg van de duivel moet zijn, dat hij onafgebroken in gevaar van lijf en leven moet verkeren en alle uren de dood moet verwachten. Nu is de dood iets zeer verschrikkelijks en afschuwelijks, inzonderheid wanneer hij altijd voor ogen staat en de mens niet weet waarheen hij de volgende schrede zal richten of lopen en de nacht zal doorbrengen. Daarom zorgt Christus voor ons als een liefdevolle en dierbare Heiland en Hij zegt ons toe, dat Hij ons woning zal bereiden, zodat wij bij Hem zullen zijn en het zo goed hebben als Hij het heeft bij Zijn Vader. Alsof Hij wilde zeggen. Weest getroost en hebt er maar geen zorg over, waar u blijven of gaan zult; laat de wereld maar razen en woeden, moorden, branden en u de wereld uitstoten, u zult goed bezorgd zijn en daar komen, waar u begeert te zijn en waar u trots de wereld en alle duivels veilig rusten en blijven kunt.

Waar mag dat nu zijn of hoe heet die plaats? Waar Ik ben, spreekt Hij, dat is in de schoot en armen van de Vader, waarheen alle engelen moeten toesnellen en ons opnemen en dragen - alleen het heeft geen naam en laat zich niet met de vinger aanwijzen of uittekenen, maar het moet in het Woord door het geloof worden aanvaard.

Daarom moeten wij deze tekst een peluw voor ons hoofd laten zijn en een donzen bed voor onze zielen, en met vrolijke harten daarop (rustend) heengaan, wanneer ons laatste uur is gekomen, waarop wij, aan zonde en alle ongeluk, aan de wereld en de macht van de duivel ontrukkt, geleid zullen worden tot de eeuwige rust en vreugde.

Boven is reeds dikwijls gezegd, wie Christus bedoelt met deze woorden: die Gij Mij gegeven hebt. Zij gelden n.l. ons en zijn ons tot grote troost gegeven, als wij ons aan Zijn Woord houden en vastklemmen, vooral in noden en aanvechtingen, wanneer de wereld ons om dat Woord smaadt en vervolgt, goed, eer, lijf en leven afneemt, dan moeten wij die belofte vrijmoedig aannemen en er niet aan twijfelen, dat Christus ons tot Zich in Zijn heerlijkheid opnemen wil, ook al zijn we nog zondaren, zwak en gebrekkig. Want deze woorden zijn gezegd tot ons, die op aarde leven als mensen van vlees en bloed, niet gezegd tot engelen in de hemel of tot de gestorven heiligen. En let bijzonder op het woord, dat Hij spreekt: "Ik wil", en dat Hij zo treffend spreekt tot de Vader, omdat Hij onvoorwaardelijk eist, dat de belofte gewis en vast is als van Hem, die niet liegen en bedriegen kan. Dat alles om ons, die zo lui en zwak zijn in het geloof, op te wekken, dat wij niet twijfelen of wankelen, maar er zo verzekerd van zijn als zagen wij het voor onze ogen aanwezig.

Opdat zij de heerlijkheid zien, die Gij Mij gegeven hebt.

Daartoe moeten zij, mijn lieve Christenen, komen, dat zij niet alleen bij Mij zijn, maar ook tot een klaar en helder aanschouwen Mijner heerlijkheid komen, waarvan Hij kort tevoren met andere woorden gezegd heeft: *Ik heb hun de heerlijkheid gegeven, die Gij Mij gegeven hebt.* Want nu, op aarde, hebben en kennen wij die heerlijkheid in het geloof, zien ze echter niet dan, zoals de heilige Paulus 1 Kor. 13: 12 zegt, door een

spiegel en in een donker woord, n.l. dat wij daarvan horen prediken en in het hart aannemen, dat Christus opgestaan is van de doden, ten hemel is gevaren en Zich gezet heeft in de heerlijkheid en majesteit van de Vader als een enig en machtig Heere boven alle creatuur. Maar het is nog een duistere kennis, als had zich een dikke wolk voor de zon geschoven. Want het is te groot voor een mensenhart en geen verstand kan begrijpen dat de heerlijkheid zo groot is, inzonderheid, omdat Christus nu in Zijn Christenen nog zo weinig van Zich laat zien. Daar echter zal een ander licht schijnen, zodat wij het niet meer geloven en prediken en met woorden voordragen, maar het zeer duidelijk en tegenwoordig voor onze ogen zien zullen met onuitsprekelijke en eeuwige vreugde.

Daar staat nu de hoge troost, - en wanneer een mens geloven kon, dat het waar was, - dan zou hij niet veel vragen naar dit tijdelijke leven en naar alle wereldse goed en eer, ja hij zou gaarne afzien van alles wat op aarde is. Want welke schade kan de wereld ons aandoen, als ze ons goed, eer, lichaam en leven afgenomen heeft, als ze ons zo toelaat¹³ tot Christus te komen en de heerlijkheid te zien in vergelijking waarbij al haar goed en heerlijkheid volstrekt niets is. Maar wij zijn te koud en te traag om dat te geloven, zodat wij de troost, het sap en de kracht van die woorden niet voelen. Daarvoor is ook de heerlijkheid van de zaak te groot, zodat, zoals gezegd, ons hart het niet in zich opnemen kan Want het is te ver van de zinnen af en te hoog boven het menselijk verstand dan dat ons arme vergankelijke lichaam daar kan komen, waar het de goddelijke heerlijkheid eeuwig en altijd voor ogen zien zal, ja dat ook door die heerlijkheid mijn en uw lichaam, in de aarde verteerd en door de wormen gegeten, vele malen klaarder en helderder zijn zal dan de zon en de sterren. Want dit alles brengt het aanschouwen van de heerlijkheid met zich mede, bovendien alles, wat wij in het eeuwige leven en de zaligheid hebben en genieten zullen, hetgeen geen mens uitspreken noch met gedachten bereiken kan.

Want Gij hebt Mij liefgehad eer de grond der wereld gelegd was.

Ze moesten die heerlijkheid eens zien, dat Ik Uw Zoon ben, niet alleen als in de wereld gezondene en uit de maagd geborene, maar ook van eeuwigheid af als Uw enige Zoon bemind voor de aanvang van de wereld, dat is dat Ik gelijk enig God ben met U, van eeuwigheid geboren. Want God kon Hem geen hoger geschenk van Zijn liefde geven dan dat Hij Hem gelijke eeuwige godheid geeft. Dat wordt nu wel gepredikt en geloofd, maar het is nog bedekt en straalt niet uit; daarom moet het goed verklaard en altijd gepredikt worden door het Woord (zoals tot nu toe geschied is), zo lang tot wij het zonder deksel en voorhangsel voor ogen zien.

Rechtvaardige Vader, de wereld kent U niet.

Dat is een noodzakelijk bijvoegsel en een betekenisvol woord, waarmede Hij de ogen heenwendt naar de wereld en uit de diepte van het hart spreekt: *Ach, lieve Vader, wat laat de wereld zich toch niets zeggen of prediken, dat ze het ook mocht kennen.*

Waarom begint Hij hier eerst bij het slot de Vader te prijzen met deze titel, dat Hij Hem noemt "rechtvaardige Vader" en niet meer "goede" of "barmhartige" of zoals boven "heilige Vader"? Of wat is dat voor grote zaak, dat Hij daarover predikt en er zoveel nadruk op legt, wie weet dat reeds van tevoren niet?

Antwoord: Zoals gezegd, het hart heeft Hem in dit uur gebrand, toen Hij omzag naar de wereld, die het Woord heel niet horen of dulden wil. Integendeel, hoe meer men het predikt des te dwazer wordt zij, terwijl ze toch billijkerwijze er barrevoets heen moest

¹³ Ironisch gezegd.

snellen, ja op de knieën kruipen tot aan het einde van de wereld - maar men verkondigt het haar geheel tevergeefs, ja bovendien als onverdiende vergelding voor grote en zware zonde, waardoor ze slechts toorn en eeuwige straf verdiend heeft, en toch wil ze het niet aannemen noch er voor danken, maar ze vervolgt het tot het uiterste, lastert het en behandelt het schandelijk. Zodat Hij moet roemen en zeggen: 'U bent toch een rechtvaardig God, U doet wel en recht als U zulk een onderscheid maakt tussen hen, die van de wereld zijn en hen, die U Mij gegeven hebt, namelijk dat U dezen afzondert en tot Mij brengt, dat zij blijven waar Ik ben en dat U de anderen laat heengaan naar de plaats, waar ze behoren, omdat ze toch niet te raden of te helpen zijn.'

Want zo moeten ook wij zelf ten slotte roemen tegenover de wereld, omdat wij het evangelie zo openlijk en overvloedig verkondigd hebben en alles daartoe gedaan hebben wat ons betaamde en niets nagelaten hebben wat zou kunnen helpen om ze tot bekering te brengen: prediken, vermanen, liefhebben, dienen, wagen, waarschuwen, schrik aanjagen en dreigen, daarenboven allerlei lijden, vergeving en voorbede. Kortom op allerlei wijze hebben we 't beproefd met onze zure zware moeite en arbeid, kosten en gevaar - en nu krijgen we geen andere beloning dan ondank, verachting, laster, vervolging van de openbare en erkende waarheid. Wat kan nu iemand anders zeggen dan dat haar recht wedervaart, als God zulke gruwelijke, verstokte zonde en lastering straft en vergeldt met pestilentie, oorlog, Turken, duivel en allerlei plagen zonder ophouden, omdat toch alle weldaad aan haar verspild is en goed noch genade helpen kan? Want God is te veel verzocht en er is te veel gezondigd dan dat Hij het kan of zal door de vingers zien, omdat Hij Zich zo geheel en al geeft en ons begiftigt met alle goederen en met Zijn dierbaarste, liefste en hoogste schat, en in ruil daarvoor van de wereld moet dulden, dat ze Hem terugstoot, ja in 't aangezicht spuwt en Zijn Woord met voeten treedt.

Daarom besluit Hij nu en zegt: 'Lieve Vader, de wereld kent U nog niet en wil U niet kennen, ofschoon het haar zeer duidelijk gepredikt en zo helder voorgedragen wordt, dat het haar klaar voor ogen staat en ze niet kan loochenen, dat het de waarheid is. Ik predik en zeg hun alles wat het rechte kennen van God is, namelijk dat voor U niets geldt dan enkel vertrouwen op Uw genade en goedheid, om niet geschonken, en hoe ze door Mij alles moeten ontvangen. Toch willen ze Mij noch Mijn Woord zien of horen, dat alles betekent voor hen niets, maar hun doen, wijsheid, gerechtigheid en werk moet alleen gelden en alles uitrichten. Daarom hebt U groot gelijk, dat U ze in hun verstokte blindheid naar hun vader de duivel laat varen, zodat ze niets van Mijn heerlijkheid, hetzij in Woord of in kennis van het geloof, hetzij in aanschouwing van het toekomstige leven zullen zien.'

Maar Ik ken U en dezen erkennen, dat Gij Mij gezonden hebt.

Dat is: Ik weet, dat Ik Uw Woord en alleen het Uwe als dat van de enige ware God predik, zoals U wilt beschouwd en geloofd worden, opdat men U eert en prijst om Uw goedheid en genade, welke de wereld niet aanneemt, maar verwerpt en vervloekt. Maar deze, Mijn Christenen, die U Mij gegeven hebt, opdat zij het aannemen, die kennen U ook, namelijk als degene, die Mij gezonden hebt - waarmede, zoals nu door dit hele hoofdstuk heen aldoor gezegd is, het kennen van de Vader onafscheidelijk verbonden is.

En Ik heb hun Uw Naam bekend gemaakt en zal hem bekend maken.

Het Woord heb Ik hun gegeven, waardoor Uw Naam hun bekend geworden is, hoe U heet en wat U bent, opdat men weet voor wie men U houden en hoe men U eren moet.

Het is nu wel genoeg gezegd, dat "de Vader kennen" niet betekent, dat men alleen weet, dat Hij hemel en aarde geschapen heeft, de vromen helpen en de bozen straffen wil, maar dat Hij de Zoon in de wereld gezonden en ons gegeven heeft om zonde en dood weg te nemen, de gunst en genade van de Vader te verwerven en te schenken. Dat is de ware Naam van God, Die ons toont, wat Hij bedoelt en Zijn Vaderhart ontsluit en Zijn wil, gedachten en welbehagen doet kennen. Wie Hem zo niet kent, die kent Hem niet goed, die weet ook niet, hoe hij Hem dienen of eren moet. Want heidenen, Joden en Turken geloven ook, dat er een God is, Die hemel en aarde geschapen heeft; zij willen ook allen de ware God dienen, maar dat geloven en weten ze niet, dat het de enige gedachte, wil en 't welbehagen van God is, dat men Christus kent als Die door Hem gezonden en overgegeven is tot onze verlossing. Daar willen noch het pausdom noch de andere sekten aan; daarover moeten wij met hen en met de duivel bovendien zonder ophouden strijd voeren, twisten en slaags zijn, omdat het gaat over ons enig hoofdpunt en kort begrip van het ganse christendom.

En let nu hierop, dat Hij niet alleen spreekt: 'Ik heb hun Uw Naam bekend gemaakt, - maar dat Hij er bij voegt: Ik zal hem bekendmaken - dat betekent: Ik wil er niet alleen mee beginnen en het daarbij laten, maar Ik wil het onafgebroken prediken door Woord en Geest, dat men niets anders of hogers zoekt, maar zich alleen hierom bekommert, dat men het steeds beter en dieper verstaat.' Want dat is de hoofdzaak, dat men de Vader goed leert kennen door het geloof, zo, dat men vertroost van hart en met blijmoedig vertrouwen op Zijn genade voor Hem staat en voor geen toorn vreest. En er is zeker geen moeilijker kunst in de hemel of op de aarde, zodat niemand moet denken, dat het iets is, waaraan men spoedig uitgestudeerd is als men 't één of twee maal gehoord heeft, zoals onze onverstandige haarklovers en duisterlingen daarvan dromen.

Opdat de liefde, waarmede Gij Mij liefhebt in hen zij en Ik in hen.

Dit is 't nu, waarover gesproken is, waarom het alles gaat, n.l. de wil en het hart van de Vader te kennen, nu door het Woord verkondigd, later duidelijk in het toekomstige leven te aanschouwen, hoe Hij ons heeft liefgehad en nog in eeuwigheid liefheeft alleen door Zijn Zoon Jezus Christus. Wanneer we dat hebben dan bezitten we de hoogste schat van heil en troost; dan blijven we in Hem en Hij in ons, zodat wij in die eenheid innig met elkaar verbonden zijn; waarover boven uitvoerig is gehandeld.

Christus onze Heere beware en sterke ons bij die loutere kennis en eenheid van het geloof tot op de dag van Zijn heerlijke toekomst: Hem zij lof, eer en prijs met God de Vader en de Heilige Geest in eeuwigheid: Amen.